

actiz

organisatie van zorgondernemers

Eigen regie een sociaal begrip

Sleutel in de transitie naar echte participatie

Position paper
eigen regie
juli 2014

Eigen regie: een sociaal begrip

Al doende het leven ontdekken

Het vermogen je leven te leiden is niet een statisch gegeven. Het is verbonden met het welbevinden dat mensen ervaren, in elke levensfase. Door het vinden van een eigen weg – een leven lang – komen persoonlijke competenties tot ontwikkeling. Al doende ontdekt ieder mens waar het voor hem of haar om gaat in het leven. Dit brengt eigenwaarde en identiteit tot ontwikkeling, en het zelfvertrouwen om op basis daarvan verantwoordelijkheid te nemen. Dit is dé cruciale krachtbron van waaruit mensen ook met hun (gezondheids)problemen kunnen omgaan.

Denken vanuit persoonlijke mogelijkheden

Deze krachtbron moeten we koesteren. Dat doen we niet door het gewone leven met gebreken professioneel te definiëren, te medicaliseren en als het ware te reduceren tot een schadeformulier van de zorgverzekeraar. Maar wel door vanuit een persoonlijke, bestaansgerichte gezondheidsopvatting te bezien waar het echt om gaat: het leren leven met de impact van (gezondheids)verlies, en de persoonlijke mogelijkheden en beperkingen om deze het hoofd te bieden. Hoe ondersteun je mensen daarbij? Niet door hen de dingen uit handen te nemen als het moeilijk wordt, maar wel door hun mogelijkheden te versterken om zelf verantwoordelijkheid te kunnen nemen en daarmee hun leven 'vast te houden'. Eigen regie kan alleen gestalte krijgen vanuit een ingebed zijn in een sociaal-maatschappelijke context. Eigen regie is dus altijd contextueel – het is een relationeel begrip. Centraal staan de wil én de mogelijkheden die mensen hebben om verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf en elkaar.

Eigen regie: iedereen een nieuwe rol

Eigen regie komt niet uit de lucht vallen omdat de verzorgingsstaat onhoudbaar geworden is. In de visie van ActiZ kan eigen regie de sleutel naar de beoogde participatiesamenleving zijn, omdat het in de goede zin van het woord verbonden is met persoonlijk welbevinden.

En die goede zin is:

eigen regie is het naar vermogen zelf sturing geven aan je leven. De eigen verantwoordelijkheid staat daarbij centraal, maar dat wil niet zeggen dat we het over de spreekwoordelijke schutting kunnen gooien naar iedere verantwoordelijke burger. Bij eigen regie gaat het steeds om de mogelijkheden en vermogens van mensen om die verantwoordelijkheid ook daadwerkelijk te nemen.

Wie uitgaat van het gewone leven van mensen, ziet dat eigen regie een sociaal begrip is dat in onze opvattingen over veroudering en ziekte steeds belangrijker wordt. Gezondheid is niet meer louter de afwezigheid van ziekte of gebrek, maar is een veel breder concept. Gezondheid is het kunnen omgaan met de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven. Het is van persoonlijke waarde als dat lukt, en de zorg heeft daarbij veel te bieden. Optimale eigen regie – vooral ook van kwetsbare mensen – vraagt om het goed in elkaar laten grijpen van zelfzorg, zorgzaamheid voor elkaar én adequate behandeling en verzorging. Hiermee komt iedereen – de zorgverlener, de cliënt en zijn verwanten, maar ook de manager, bestuurder en beleidsmaker – in een nieuwe rol.

Naar bestaansgerichte zorg

Sleutel voor participatie

In het ActiZ-programma 'Eigen regie' is dit begrip gedefinieerd als: naar vermogen zelf sturing geven aan je leven. Cliënten en hun verwanten staan zelf aan het roer, waarbij de zorg erop gericht is hen in die rol te ondersteunen. Eigen regie is de sleutel in de transitie van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving. Het vormt een onmisbare verbinding tussen kwaliteit van leven en de zo noodzakelijke zelf- en samenredzaamheid.

Verandering van perspectief

Eigen regie in deze betekenis, is het logische gevolg van een omslag in het denken over veroudering en ziekte. Daarin verschuift de focus van kwaliteit van zorg naar kwaliteit van leven voor de cliënt. Zorg is dus een middel, geen doel. Goede zorg is zorg die bijdraagt aan kwaliteit van leven vanuit het perspectief van de mensen zelf. En dat is: een waardevol leven kunnen leiden – ook met gebreken – vanuit de eigen opvattingen over wat dat 'waardevol' inhoudt. *De oriëntatie in de zorg verandert daarmee radicaal: van een gerichtheid op ziekte en gebrek vanuit een professioneel perspectief, naar een bestaansgerichtheid vanuit het persoonlijke perspectief van de cliënt.*

Versterken van 'eigen regie' vergt een samenspel tussen individu, sociale omgeving en passende (behandel)zorg en ondersteuning.

Van systemen naar mensen

Geen afhankelijkheid maar ruimte

De langdurige zorg neemt op grond van deze perspectiefwisseling een nieuwe positie in. Zij ontwikkelt zich tot een innovatieve branche die werkt aan waardencreatie voor cliënt en maatschappij, met kwaliteit van leven als centrale waarde. Dat vergt ruimte: voor cliënten en hun verwanten om hun eigen leven te kunnen leiden, en voor zorgverleners en zorgorganisaties om mensen daarin doeltreffend te versterken. Het omgekeerde dus van de 'oude' situatie, waarin sprake was van afhankelijke cliënten, geprotocolleerde professionals en systeemgedreven zorgaanbieders die vooral 'productie draaien'. Met de omslag in de langdurige zorg – die naadloos aansluit bij de overgang van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving – komen alle betrokkenen in een andere rol.

Transitie vraagt nieuwe rolopvatting

Zoals het ministerie van VWS het formuleert: we gaan van systemen naar mensen. De stelselherzieningen zijn bedoeld om het vermogen van mensen te versterken om verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf en voor elkaar. Om dat te kunnen faciliteren, is het nodig om vanuit de mensen naar de systemen te gaan denken. Dat vraagt het lef om de 'regelsystemen' te doorbreken die juist hebben geleid tot de hierboven genoemde afhankelijke cliënten, geprotocolleerde professionals en productie draaiende zorgaanbieders. Dichtregelen maakt plaats voor ruimte geven en faciliteren. Een weerbarstige klus, want nieuw doen lukt niet vanuit oud denken...

Nieuw denken over gezondheid

Een sociaal-maatschappelijke definitie

Dat nieuwe denken komt het beste tot uitdrukking in een radicaal andere omschrijving van gezondheid, zoals die door een team van de Nederlandse onderzoeker Machteld Huber als voorstel voor een nieuwe WHO-definitie van gezondheid is gepubliceerd¹⁾: 'Gezondheid is het vermogen van mensen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de

fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven.' Zoals Huber het formuleert: 'Gezondheid betekent het zich kunnen aanpassen aan verstoringen, veerkracht hebben, een balans weten te handhaven of te hervinden, zowel lichamelijk, geestelijk als maatschappelijk.' Het gaat hier om een sociaal-maatschappelijke opvatting van gezondheid, die de blik verbreedt naar alle bronnen van kwetsbaarheid – én van kracht.

Gezondheid: het vermogen om je leven te leiden

Gezondheid is – kort gezegd – het vermogen om je leven te leiden, en is dus nauw verbonden met eigen regie. Wie kijkt met traditionele gezondheidszorg-ogen, ziet een mensenleven als een verouderingsproces met groeiende gezondheidstekorten en aftakeling. Vanuit een sociaal-maatschappelijke invalshoek komt het gewone en volle leven in beeld, waarin mensen vanuit eigen opvattingen over een goed leven (moeten) roeien met de riemen die ze hebben, inclusief eventuele gezondheidsproblemen.

Doeltreffend helpen: een stappenplan

Gezondheidsproblemen zijn niet objectief en eenduidig, maar subjectief en persoons- en contextgebonden. De impact is voor iedereen weer anders. Wie mensen doeltreffend wil helpen, zoekt daarom de verbinding met waar hún leven over gaat.

Stap 1: Stel de open vraag: wie is de cliënt en wat is belangrijk in zijn of haar leven? Wat betekent welbevinden voor deze persoon?

Stap 2: Vorm samen met de betrokkenen een beeld van de krachtbronnen van de cliënt en zijn netwerk, en van de kwetsbaarheden en tekorten die het leven onder druk zetten. Waar en waardoor raakt de verhouding tussen draagkracht en draaglast uit balans?

Stap 3: Probeer deze balans te beïnvloeden door krachtelelementen te versterken of toe te voegen, en lasten te verlichten of weg te nemen.

1) British Medical Journal, 26 juli 2011

Eigen regie en nieuwe professionaliteit

Niet alleen meer burenhulp...

Mensen houden langer het vermogen vast om hun eigen leven te leiden – en daar welbevinden aan te ontlenen – als zowel hun persoonlijke competenties als omgevingsfactoren hen goed ondersteunen. Naarmate persoonlijke vermogens afkalven, wordt het belang van gunstige omgevingsfactoren vanzelf groter. De verleiding bestaat nu om vooral in te zetten op het versterken van die omgevingsfactoren. Belangrijk, maar het gaat voorbij aan de noodzaak om juist ook dat ‘afkalven van vermogens’ zo veel mogelijk te voorkomen, te vertragen en/of te compenseren. Iemands mogelijkheden versterken – dus zorg verlenen ‘nieuwe stijl’ – richt zich daarom zowel op persoonlijke mogelijkheden als op ondersteunende en kansrijke omgevingsfactoren. Anders gezegd: adequate zorg is net zo hard nodig als passende burenhulp.

...maar ook ‘nieuwe’ professionele ondersteuning

Professionele zorg- en behandeldeskundigheid zijn een niet te missen hulpbron voor eigen regie. Maar het werkt alleen als professionals radicaal vanuit het persoonlijk welzijns-perspectief van hun cliënten leren kijken. Daar is ruimte voor nodig, zowel in de werkprocessen van zorgverleners als in hun eigen opvattingen over het vak.²⁾ Dus geen focus op ‘gezondheidsschade’, maar alles inzetten wat bijdraagt aan een betere balans tussen draagkracht en draaglast. Maatwerk is de crux, met een integrale aanpak op verschillende fronten: het voorkomen van erger, (gedeeltelijk) herstel, het vertragen van achteruitgang en het terugdringen of juist compenseren van functieverlies. En ook: het ontwikkelen van nieuwe competenties en mogelijkheden, het ‘leren leven met verlies’ door verwerkingsprocessen en het verzetten van de bakens.

Eigen regie vergt domeindoorbrekende zorg

Versterken van vitaliteit

De verbinding tussen het gewone leven van mensen en hun (gezondheids)problematiek is het centrale thema én het specialisme van de langdurige zorg. Professionals in de care (van behandelaars tot en met helpenden) zijn daarbij gericht op het versterken van de vitaliteit van cliënten in het netwerk waar deze cliënten deel van uitmaken. Het doel: mensen helpen een bestaans-evenwicht vast te houden of te hervinden. *De zorg komt daarbij niet pas in beeld als de zelf- en samenredzaamheid uitgeput zijn, maar is er juist op gericht om te voorkomen dat dit gebeurt.*

Een samenhangend en veelsoortig aanbod

Uiteraard is bij dit alles niet alleen de care aan zet. Het doeltreffend ondersteunen van eigen regie vereist een samenhangend en veelsoortig aanbod rond wonen, werken, welzijn, onderwijs, dienstverlening, zorg, verpleging en behandeling. Daarmee treedt de zorg buiten haar traditionele, professioneel gedefinieerde domeinpaden. Zij vermaatschappelijkt, door intensieve samenwerking en verbinding te zoeken met andere sectoren en andere ‘hulpbronnen’ – zowel formele als informele. Eigen regie is niet een kwestie van de verantwoordelijkheid over de spreekwoordelijke schutting gooien. Je moet er samen met mensen aan werken, op maat ondersteund vanuit een integraal aanbod. En gefaciliteerd door mensgerichte systemen.

Wat is ‘de juiste balans’?

Het evenwicht tussen draaglast en draagkracht kan precair zijn, met name als mensen ouder worden. Wat legt het meeste gewicht in de schaal? Waar zitten de vermogens en beperkingen? En zijn er aanknopingspunten om mensen te versterken? Alles wat ‘weegt’ doet ertoe – hóé het weegt kan alleen de cliënt zelf uitmaken.

Samenvatting

- Eigen regie is naar vermogen zelf sturing geven aan je leven. Iemands eigen opvatting over ‘kwaliteit van leven’ staat centraal.
- Deze visie sluit aan op de nieuwe definitie van gezondheid: het vermogen van mensen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven.
- Ondersteunen van eigen regie vergt een omslag in de zorg: we moeten weg van afhankelijke cliënten, geprotocolleerde professionals, en systeemgedreven zorgaanbieders.
- Zorg betekent: mogelijkheden versterken waardoor mensen zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen, om zo hun leven te kunnen ‘vasthouden’.
- Adequate (behandel)zorg is daarbij net zo hard nodig als passende burenhulp en zorgzaamheid van verwanten.
- Het doeltreffend ondersteunen van eigen regie vereist een samenhangend en veelsoortig aanbod rond wonen, werken, welzijn, onderwijs, dienstverlening, zorg, verpleging en behandeling.
- Hiermee komt iedereen – de zorgverlener, de cliënt en zijn verwanten, maar ook de manager, bestuurder en beleidsmaker – in een nieuwe rol.

2) Zie ook ‘Vakbekwaam mensenwerk, Anders werken in de langdurige zorg’, ActiZ, oktober 2011.

ActiZ, organisatie van zorgondernemers

Oudlaan 4
3515 GA Utrecht
Postbus 8258
3503 RG Utrecht

☎ (030) 273 93 93
🐦 @ActiZbrancheorg
✉ info@actiz.nl
🌐 www.actiz.nl

ActiZ is een ondernemende branchevereniging die haar leden faciliteert om een gezonde onderneming te kunnen exploiteren die hoogwaardige zorg en ondersteuning biedt.

ActiZ is vooral actief op de zorgterreinen: ouderen, chronisch zieken, kraam en jeugdgezondheid. Ruim 440 leden bieden werk aan 450.000 medewerkers en zorg aan 2 miljoen cliënten.

Colofon

© ActiZ 2014
Publicatienummer - 14.012
juli 2014

Redactie: Tineke van Sprundel
Eindredactie: Marc van Bijsterveldt
Ontwerp: Cascade – visuele communicatie,
Amsterdam
Drukwerk: Libertas, Bunnik

Disclaimer

Deze uitgave mag zonder toestemming van ActiZ voor niet-commercieel gebruik worden gedownload en veelevoudigd. Voorts alle rechten voorbehouden.

Deze uitgave is met grote zorgvuldigheid en met gebruikmaking van de meest actuele gegevens tot stand gekomen. Het is echter niet geheel uitgesloten dat de informatie in deze uitgave onjuistheden en/of onvolkomenheden bevat. ActiZ aanvaardt geen aansprakelijkheid voor directe of indirecte schade ontstaan door eventuele onjuistheden en/of onvolkomenheden. Aan de inhoud van deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

actiz

organisatie van zorgondernemers